

PRATARMĖ

Klaipėdos universiteto (KU) Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto (BRIAI) mokslinės veiklos tikslas – tirti savo šalies ir kaimyninių tautų istorijos bei kultūros apraiškų sklaidos aspektus. Visa tai skatina plėsti BRIAI mokslininkų bendradarbiavimą su regiono šalių mokslo institucijomis, dalyvauti bendruose moksliniuose projektuose, tyrimuose, rengti bendras publikacijas.

Svarbi BRIAI tarptautinės mokslinės veiklos grandis – bendradarbiavimas su Lenkijos kolegomis, su kuriais kartu buvo parengti trys KU BRIAI mokslinio leidinio „Acta Historica Universitatis Klaipedensis“ (AHUK) tomai lietuvių ir lenkų istorijos bei kultūros tyrimų tematika.

Pirmajame tome – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XIV – esminis dėmesys buvo skirtas Lietuvos ir Lenkijos istorijos bei kultūros tyrimų apibendrinimams socialinės istorijos ir kultūrologijos srityse. Antrajame – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XV – vyravo karinės istorijos, archeologijos ir etnologijos tematikos mokslinės publikacijos.

Šis, trečiasis, tomas – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XVI – turėtų sudominti Lietuvos ir Lenkijos politinės istorijos, politologijos bei filologijos sričių mokslininkus.

Politinės istorijos tematikos straipsniuose atskleidžiamos XVIII a. pabaigos – XX a. pabaigos laikotarpio aktualijos. Maciej Kucharski (Silezijos universitetas Katowicuose) pateikia naujų istorinių tyrimų rezultatus apie 1788 m. antivaldovinės konfederacijos projektą Lietuvoje. Grażyna Gzella (Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, UMK) straipsnyje aptaria istorinių Sausio sukilimo įvykių (1862–1864 m.) Vilniaus konspiracinės spaudos medžiagą. Sandra Grigaravičiūtė (VPU) rašo santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1939 m. Lietuvoje ir Lenkijoje tema. Tadas Tumėnas (VU) komentuoja Latvijos požiūrį į Lietuvos ir Lenkijos ginčą dėl Vilniaus aneksijos (1920 m. pab. – 1921 m.). Wojciech Śleszyński (Baltstogės universitetas) pateikia Lenkijos vyriausybės politikos raidos lietuvių tautinės mažumos klausimu 1920–1939 m. istorinių tyrimų rezultatus. Jacek Gzella (UMK, Torūnė) komentuoja 1922 m. rengtą Baltijos šalių sąjungos projektą, turėjusį tapti atsvara Lietuvos santykiams su Lenkija. Arūno Gumuliausko (ŠU) straipsnyje pateikiami duomenys apie tarpukario Lietuvos ir Lenkijos politinių santykių atšilimo požymius. Mirosław Golon (UMK, Torūnė) aptaria Lenkijos ir Sovietų Sąjungos valstybinės sienos, buvusios Rytų Prūsijos teritorijoje, nustatymo 1945–1958 m. problemas. Hanna Szczechowicz (Vloclaveko aukštoji profesinė mokykla) publikuoja savo tyrimų Lietuvos ir Lenkijos santykių po 1989 m. klausimu duomenis.

Politologijos srities moksliniai tyrimai tiesiogiai siejasi su lietuvių ir lenkų mokslininkų politinės bei socialinės istorijos studijomis. Arūnas Vyšniauskas (VU) komentuoja 1920 m. Steigiamojo Seimo idėjas tautiniu klausimu ir ištisinio lietuvių kalbos ploto vektorius baltų–slavų–vokiečių isto-

rinės kaimynystės kontekste. Virginijos Jurėnienės (VU Kauno Humanitarinių mokslų fakultetas) tyrimų objektas – XIX–XX a. feministiniai judėjimai Šiaurės Vakarų Europos šalyse: lietuvių ir lenkų moterų veikla bei siekiai. Andrzej Pukšto (VDU) rašo apie svajones atkurti Abiejų Tautų Respubliką XX amžiaus pradžioje, atkreipdamas dėmesį į dvilypę lenkų ir lietuvių tautinę savimonę. Swietłana Czerwonnaja (UMK, Torūnė) atkreipia dėmesį į tautinio atgimimo Sąjūdžio ir lenkų tautinės mažumos Lietuvoje santykių problemas XX a. 8-ojo dešimtmečio pabaigoje – 9-ojo dešimtmečio pradžioje. Jos kolegė Beata Stachowiak straipsnyje pateikia informacinių visuomenių kūrimosi šių laikų Baltijos regiono valstybėse tyrimų duomenis. Zbigniew Karpus (UMK, Torūnė) aprašo šiuolaikinius Lenkijos santykius su Lietuvos valstybe, šiai pastaraisiais dešimtmečiais tapant Europos politinių struktūrų partnere bei tikrąja nare.

Lietuvos ir Lenkijos kultūrinių sąitų tyrimai būtų neišsamūs be abiejų šalių literatūrologijos bei lyginamosios kalbotyros srities mokslininkų straipsnių. Ewa Rudnicka (Varšuvos universitetas) pateikia savo tyrimų medžiagą apie literatūros istoriografijos ir Bažnyčios istoriografijos tyrimų pagrindėją kunigą Aloyzą Osinskį – iškilią XIX a. pabaigos – XX a. pradžios asmenybę, kuriai, autorės manymu, istoriografijoje iki šiol yra skirta pernelyg mažai dėmesio. Jakub Niedźwiedz (Jogailaičių universitetas Krokuvoje) straipsnyje aptaria literatūrologinius tyrimus apie kitą, dar ankstesnių laikų, kultūros asmenybę – lietuvių poetu laikomą Sandomiežo (Mažoji Lenkija) bajorą Janą Kochanovskį (1530–1584). Irena Fedorowicz (VU) kviečia susipažinti su dar vienos nepelnytai užmirštos poetės ir vertėjos Julijos Vichert-Kairiūkštis (1864–1949) literatūrinio palikimo vertinimais. Vaivos Narušienės (VDU) literatūrologinių tyrimų akiratyje – Juozapo Albino Herbačiausko (1876–1944) lietuviškosios ir lenkiškosios dramaturgijos slėpiniai. Romuald Narunec (VPU) aprašo gilią literatūrinės atminties jausenas Česlovo Milošo (1911–2004) kūryboje. Tatjanos Vinogradovos ir Olgos Aleksejevovos (KU) straipsnyje pateikiami literatūrologinių ir sociologinių tyrimų duomenys apie lenkų imigrantus Lietuvoje ir jų etninės tapatybės problematiką. Teresą Dalecką (VU) domina literatūros vertimų sklaida. Lyginamuoju metodu ji aptaria paskutinių penkiolikos metų laikotarpiu išleistus lenkų literatūros veikalus lietuvių kalba ir lietuvių literatūros raštus lenkų kalba. Loreta Mačianskaitė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) komentuoja ir vertina standartinių stereotipų neatitinkančių požiūrį į lenkus Antano Škėmos (1910–1961) raštuose.

Kalbininkė Kinga Geben (VU) pateikia ir aptaria lietuviškus leksikos skolinius, būdingus Lietuvoje gyvenančių lenkakalbių asmenų šnektai. Jos kolega Mirosław Dawlewicz analizuoja šių laikų Vilniaus mieste girdimos kasdienės jaunimo kalbos – lietuvių-lenkų žargono ypatumus.

Tikimasi, jog publikuojami moksliniai straipsniai pateiks naujų Lietuvos ir Lenkijos istorijos bei kultūros tyrinėjimo įžvalgų, skatins tolesnę Baltijos regiono mokslinių idėjų sklaidą.

Rimantas Sliužinskas

FOREWORD

The main goal of the scientific activities at Institute of Baltic Sea Region History and Archaeology (IBSRHA), Klaipėda University (KU, Lithuania) is to research various aspects of history and culture presentations in West Lithuania (historical Lithuania-Minor and Klaipėda region) and whole Baltic Sea region states, nations and cultures. This way we are interested to collaborate with colleagues at actual scientific institutions inland and abroad, taking part at joint scientific projects, research works, scientific publications, etc., using the perspectives of interdisciplinary studies in the fields of regional history, socio-cultural anthropology, archaeology, ethnology, political sciences and other inter-related branches of humanities and social sciences.

As an important part of IBSRHA activities may be defined our scientific contacts and collaboration with Polish colleagues. The real result of such joint work is preparation and publication of KU IBSRHA periodical scientific journal *Acta Historica Universitatis Klaipedensis* (AHUK), three volumes, devoted to actual themes of deep and wide interdisciplinary Lithuanian and Polish history and culture investigations.

Presented hereby the third volume – AHUK XVI, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Political History, Political Sciences, Philology)’ is dedicated to the actual materials in the fields of mentioned hereby sciences. The previous two volumes AHUK XIV, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Social History, Cultural Sciences)’ and AHUK XV, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Military History, Archaeology, Ethnology)’ already are useful for other actual interdisciplinary and inter-related research fields.

The articles on political history theme cover actualities in the period of late 18th – late 20th CC. Maciej Kucharski (University of Silesia in Katowice, US) comments the project of Anti-King Confederacy in Lithuania, 1788. Grażyna Gzella (Nicolaus Copernicus University in Toruń, UMK) presents the analysis of conspiratorial press in Vilnius from the period of January Insurgency (1862-1864). Sandra Grigaravičiūtė (Vilnius Pedagogical University, VPU) informs us with her research results on Relations with the Scandinavian Countries in 1918-1939 in Lithuania and Poland (analysis of publications edited in 1995-2005). Tadas Tumėnas (Vilnius University, VU) investigates Latvian reflections on Lithuanian – Polish conflict concerning Vilnius annex (1920-1921). Wojciech Śleszyński (University of Białystok, UB) presents selected aspects on the policy of the Polish Government with Lithuanian national minorities in 1920-1939. Jacek Gzella (UMK) investigates the objectives of the project of Baltic Countries Association (1922) versus the Republic of Poland in the policies of Vilnius conservatives. Arūnas Gumuliauskas (Šiauliai University, ŠU) writes about the Lithuanian – Polish relations in interwar period, emphasizing the first signs of a political thaw. Mirosław Golon (UMK) raises the problem of the Polish-Soviet border in the for-

mer East Prussia, 1945-1958. And Hanna Szczechowicz (The Higher Vocational State School in Wloclawek) refers on the political Polish-Lithuanian relations after 1989.

Publications on political science fields have direct ties with Lithuanian and Polish research studies on social and political history themes. This way Arūnas Vyšniauskas (VU) presents his opinion on the idea of Lithuanian Constituent Assembly (1920) and the factor of the Lithuanian language usage area in the context of Baltic – Slavic – German historical neighbourhood. Virginija Jurėnienė (VU Kaunas faculty of Humanities) wrote about women movement in the North West Countries, addressing it to the Polish and Lithuanian women activities and aspirations in 19th – 20th CC. Andrzej Pukszo (Vytautas Magnus University in Kaunas, VDU) presents his opinion regarding the dreams about the revival of the Polish-Lithuanian State at the beginning of the 20th C, once again remarking some aspects of two-level Polish-Lithuanian national awareness. Swietłana Czerwonnaja (UMK) writes about the Lithuanian National Movement (Sąjūdis) and the ‘Polish issue’ in Lithuania: the intrinsic situation and the interventions from outside in the end of 1980-ies – beginning of the 1990-ies. Her colleague from Toruń Beata Stachowiak refers about the Baltic region states on their way to the information society. Zbigniew Karpus (also UMK) admits the importance of Poland political activities in regard to Lithuania’s admission into European Structures.

The last part of the articles in this volume is devoted to interdisciplinary links of history and philology, including literary sciences and linguistics. Ewa Rudnicka (University of Warsaw, UW) investigates the selected literary works by priest Alojzy Osieński, published while living in Vilnius (late 19th – early 20th CC). Jakub Niedźwiedz (Jagiellonian University in Cracow, UJ) presents the historical personality of Jan Kochanowski (1530-1584, as the Lithuanian poet. Irena Fedorowicz writes about Julia Wichert-Kairuksztis (1864-1949) as an unremembered poetess and translator. Vaiva Narušienė (VDU) presents the historical peculiarities of the Lithuanian and Polish dramaturgy by Jozef Albin Herbaczewski (1876-1944). Romuald Narunec (VPU) emphasizes the importance of the memory power in literary works by Czesław Miłosz (1911-2004). Philologists Tatyana Vinogradova and Olga Alekseyeva from KU analyze the Polish Diasporas phenomena as a factor of ethnical identity. An expert in Polish-Lithuanian translations Teresa Dalecka (VU) presents her research information on quality and quantity features of Polish literature in Lithuanian and Lithuanian literature in Polish languages (1991-2006). Loreta Mačianskaitė (Lithuanian Literature and Folklore Institute in Vilnius, LLTI) admits the new and not stereotypical view of Poles in the novels by Antanas Škėma (1910-1961).

Linguist Kinga Geben (VU) presents the selected results of her studies on recent lexical borrowings from Lithuanian in the official version of the Polish language in contemporary Lithuania. Finally her colleague Mirosław Dawlewicz points his knowledge aspects on the lexicon of the Polish origin youth Lithuanian slang in Vilnius at present times.

We do hope presented here publications will give the new and progressive providences in interdisciplinary and comparative Lithuanian and Polish history and culture research studies, and they will stimulate progressive spreads of scientific ideas among scientists in all the Baltic Sea region and worldwide.

Rimantas Sliužinskas